

Naslov clanka/article:

UKRADENI OTROK MATEVŽ PODVINŠEK

STOLEN CHILD MATEVŽ PODVINŠEK

Avtor/ Author:

Barbara Šegel Kupljen

DOI

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Zgodovina št. 1/2025, letnik 33

ISSN 1318-1416

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo
Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2025

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/zgodovina-v-soli/>

Barbara Šegel Kupljen, Šolski center Velenje,
Šola za strojništvo, geotehniko in okolje

UKRADENI OTROK MATEVŽ PODVINŠEK

Barbara Šegel Kupljen, School Center Velenje,
School of Mechanical, Geotechnical and Environmental Engineering

STOLEN CHILD MATEVŽ PODVINŠEK

IZVLEČEK

V prispevku predstavljam usodo slovenskih otrok, ki so bili leta 1942 vključeni v nacistični program Lebensborn. Ta je bil ustanovljen z namenom, da bi se povečalo število rojstev otrok arijske rase. Ko načrt ni popolnoma uspel, so nacisti začeli krasti otroke na okupiranem ozemlju.

Predvsem se posvečam usodi Matevža Podvinška iz Gaberke pri Šoštanju, ki so ga kot 10-mesečnega dojenčka ukradli staršem in ga odpeljali v otroško zavetišče Kohlen-Sahlis. Bil je eden izmed 30 dojenčkov, ki so jih Nemci odvzeli staršem. Leta 1943 sta dečka Matevža zase izbrala zakonca Uebe, ki naj ne bi vedela, da je ukraden. Pri njiju je odraščal do leta 1947, ko ga je pravi oče, ki je preživel Auschwitz, s pomočjo različnih organizacij dobil nazaj. Mati sinove vrnitve ni dočakala, saj je 6 mesecev po prihodu v taborišče umrla v plinski celici.

Matevž Podvinšek je oče Matevža Podvinška, učitelja strokovnih predmetov na Šoli za strojništvo, geotehniko in okolje (ŠSGO) v Velenju. Dijaki 3. letnika srednjega strokovnega izobraževanja pri pouku književnosti med drugo svetovno vojno prek njegove pripovedi razmišljajo o preteklosti in njeni krutosti ter nadutosti ljudi, ki so bili prepričani, da jim je dovoljeno vse. Skozi pripoved dojemajo, da vojna prinaša trpljenje in da bi ga preprečili, mora biti v življenju vedno prisotna empatija, ki je potrebna, da človek ostane človek.

Ključne besede: Auschwitz, Lebensborn, ločitev otrok od staršev, Matevž Podvinšek, ukradeni otroci

ABSTRACT

The article presents the fate of the Slovenian children included in 1942 in the Nazi Lebensborn program, implemented with the purpose of increasing the number of children born of the Aryan race. As the plan did not completely succeed, the Nazis started to steal children on the occupied territory.

In the article, a particular focus is given to the fate of Matevž Podvinšek from Gaberke in the Municipality of Šoštanj, who was taken from his parents as a 10-month-old baby and placed in the children's shelter Kohlen-Sahlis. He was one of the thirty babies taken from their parents by the Nazis. In 1943, Matevž was chosen by a married couple by the name of Uebe, who were supposedly unaware that he had been stolen. They raised him until the year 1947, when his biological father, who survived Auschwitz, managed to get him back with the help of different organizations. His mother did not live to see his return as she died in the gas chamber six months after arriving in the concentration camp.

Matevž Podvinšek is the father of Matevž Podvinšek, teacher of vocational courses at the School of Mechanical, Geotechnical and Environmental Engineering in Velenje. In literature class on the Second World War, the third-year students enrolled in the secondary vocational education reflect, through his story, on the past and its cruelty, on the arrogance of people who believed they were allowed everything. Through his story, they realize that war brings suffering and that, in order to prevent it, there has to be empathy in our lives, necessary for a human to remain human.

Keywords: Auschwitz, Lebensborn, separation of children from parents, Matevž Podvinšek, stolen children

UVOD

Dan po začetku vojne v Ukrajini smo na ŠSGO v Velenju gostili pisateljico in raziskovalko Natašo Konc Lorenzutti. Z režiserko Majo Weiss sta posneli prispevek za dokumentarni film *Zajeti v izviru: Slovenski otroci Lebensborna*. Pri nas namreč uči sin ukradenega otroka. Z nami je bil pripravljen s pripovedovanjem in fotografijami deliti kruto zgodbo svojega očeta. Od takrat vsako leto pri pouku književnosti med drugo svetovno vojno z dijaki 3. letnika srednjega strokovnega izobraževanja spregovorimo o tragiki človeka iz njihovih krajev. In ta dijake globoko pretrese.

PROGRAM LEBENSBORN

Junija 1942 so na slovenskem Štajerskem potekale priprave na aretacijo ljudi, ki naj bi jim policija in orožništvo odvzela prostost ter jih pripeljala v zbirno taborišče v celjsko Deško okoliško šolo. Ti ljudje so bili izbrani, ker so bili njihovi bližnji sorodniki povezani s partizanskim odporom.

Nacisti so avgusta 1942 izvedli dve akciji, ki sta potekali od 3. do 6. avgusta in od 14. do 15. avgusta 1942. Najbolj so bili prizadeti prebivalci krajev v Savinjski in Šaleški dolini ter na Kozjanskem. Družine so razdelili. Moške so ločili od družin, matere z otroki pa so zaprli v Deško okoliško šolo, danes I. osnovno šolo Celje, ki je bila

Matevž Podvinšek se je rodil 21. 9. 1941 v Gaberkah pri Šoštanju. Prva leta njegovega življenja je zaznamovala tragika. Kljub temu je bilo njegovo kasnejše življenje srečnejše. Z ženo Ljudmilo sta si ustvarila ljubečo družino. Kot delovodja je bil zaposlen v Elektro-strojnem obratu (ESO), ki je deloval v tedanjem Rudniku lignita Velenje (RLV). Čeprav so ga dogodki v otroštvu močno zaznamovali, so ga v življenju usmerjale vrednote, kot so ljubezen do ljudi in živali, predvsem čebel, delavnost, družinska sreča ter poštenost. V pokoju se je začel učiti celo igranja harmonike. Umrli je 29. 12. 2009.

Pogovor s pisateljico Natašo Konc Lorenzutti in učiteljem Matevžem Podvinškom
Vir: Arhiv ŠSGO.

Okoliška deška šola Celje
Vir: I. OŠ Celje.
<https://www.iosce.si/zgodovina-sole/>

določena za t. i. ulovitveno taborišče (Auffangslager). Že v sredini maja 1942 so nacisti šolo začeli pripravljati, da bo postala taborišče. Obdali so jo z bodečo žico in s stražnimi stolpi.

Ljudi so s dovažali s tovornjaki, dokler niso bili šolski prostori povsem polni. Po podatkih Staneta Terčka (1972) je bilo zajetih 1262 oseb.

Čez štiri dni so otroke surovo ločili od mater. Te so poslali v koncentracijsko taborišče v Auschwitz-Birkenau na Poljsko, tiste otroke, ki so ustrezali pravi nemški krvi, pa v otroško taborišče Frohnleiten blizu avstrijskega Gradca. Tam niso ostali dolgo. Kmalu so jih ločili po spolu in starosti. Najmlajše, ki so ustrezali merilom arijske rase, so vključili v program Lebensborn.

Avtor programa je bil Heinrich Himmler, drugi najmočnejši mož v nacistični Nemčiji ter glavni snovalec holokavsta. Zavode je ustanovil že leta 1935, ker je med Nemci začela upadati rodnost. V zavodih se je spodbujalo spolno razmnoževanje z edinim namenom razplojevanja v imenu rase. Zanje spolni akt ni bil dejanje ljubezni med dvema osebam (to je bilo samo za rasno šibke kristjane in Jude, na katere so preveč vplivala čustva). Spolna združitev je bila samo dejanje, s katerim so hoteli »proizvesti« zadostno količino rasno ustreznih osebkov, da bi se razširila germanska rasa. Spodbujali so donositel otrok iz zunajzakonskih zvez med mladimi nemškimi deklet in nemškimi vojaki.

Leta 1942 je šel Himmler še dlje. Z bojišč je odpoklical vojake in jih poslal domov. Njihova nova dolžnost je namreč bila, da z ženo čim prej zaplodita otroke. S tem je moral vojak poskrbeti, da ne bo poslednji sin. Čez eno leto so bili vojaki ponovno vpoklicani v prve bojne vrste.

Pred Okoliško deško šolo
v Celju
Vir: Terčak, 1973, str. 70.

Ko je Himmler po 5 letih obstoja programa pregledal statistične podatke, je uvidel, da se je v zavodih rodilo premalo otrok glede na njegova predvidevanja in načrtovanja.

»Kolikor je v teh ljudeh dobre krvi naše vrste, jo bomo vzeli; če bo treba, bomo otroke ukradli in jih vzgajali tu, pri nas,« je izjavil in organizacija Lebensborn je začela prevzemati otroke, katerih starši so bili ubiti med vojno na Norveškem, Danskem, v Sloveniji ... Nekatere otroke pa so nasilno vzeli še živečim staršem ter jih odpeljali daleč od doma v zavode Lebensborna, ki jih je bilo 25, in sicer po Nemčiji, Franciji, Norveškem, Luksemburgu in Belgiji. Ukradeni otroci so bili še dojenčki, stari nekaj mesecev ali pa eno do dve leti, torej ravno toliko, da so lahko pozabili na svoje biološke starše. Čez čas so otroke dali v posvojitev nemškimi parom, ki niso mogli imeti otrok, ali pa družinam, ki so se čutile sposobne v duhu nacizma vzgajati še enega otroka. Posvojiteljem so zamolčali, da imajo otroci še žive starše.

UKRADENI OTROK MATEVŽ PODVINŠEK

Eden izmed 30 dojenčkov, ki so jih nacisti ukradli staršem v Celju in jih vključili v program Lebensborn, je bil tudi Matevž Podvinšek, oče našega učitelja strokovnih predmetov Matevža Podvinška. Njegov oče je bil tudi eden izmed 17, ki so se po vojni vrnili domov.

O dogodkih, ki so se zgodili pred dobri 80 leti v vasi Gaberke v bližini Šoštanja, pripoveduje z žalostjo, vendar z zavedanjem, da morajo današnji mladi poznati usodo ljudi, ki so doživeli drugo svetovno vojno. Mladini z zgodbo svojega očeta posredno prenaša sporočilo o tragiki vojn.

4. 8. 1942 so nemški policisti zgodaj zjutraj še v temi prišli v Gaberke. Obkolili so hišo in z udarci puškinih kopit razbili vhodna vrata. Zaradi ilegalnega protikupatorskega delovanja sina in polbrata Franca - Bruna so aretirali 6 članov družine Podvinšek: praded Matevža, prababico Marijo, starega očeta Matevža, njegovo ženo Zofijo, njuna otroka 5-letno hčerko Cecilijo in 10-mesečnega sina Matevža. V 10 minutah so morali spakirati osebne dokumente, denar, jedilni pribor, higienske pripomočke, odeje in najnujnejše perilo. Po odhodu družine je policija njihovo hišo zaklenila in zapečatila, ključke pa oddala na občinskem uradu.

Franco Podvinšek - Bruno je bil sin Matevža Podvinška (1)¹ in njegove prve žene Helene, rojene Čas. Umrl je v 8. 1. 1943 kot borec Pohorskega bataljona v oboroženem spopadu na Osankarici.

Družino Podvinšek so s preostalimi krajanji najprej odpeljali v Šoštanj. Nato so vse

Padli borci Pohorskega bataljona

Vir: Pohorski bataljon. (2. 9. 2025). V Wikipedia: prosta enciklopedija. https://sl.wikipedia.org/wiki/Pohorski_bataljon#/media/Slika:Padli_borci_pohorskega_bataljona.jpg

¹ Zaradi štirih oseb z imenom Matevž Podvinšek so poleg njihovih imen številke: Matevž Podvinšek (1) je praded Matevža Podvinška (4), Matevž Podvinšek (3) je ded Matevža Podvinška (4), Matevž Podvinšek (3) je ukradeni otrok in oče Matevža Podvinška (4). V družini Podvinšek naj bi vsak prvi otrok moškega spola dobil ime Matevž. Tradicija se je končala, ko je Matevž Podvinšek (4) dobil hčeri.

aretirane transportirali v Celje. Tam so najprej od družin ločili moške. Praded Matjeva (1) in starega očeta Matjeva (2) so odpeljali v zapor Stari pisker, v katerem so ju zaslisevali, pretepali in mučili. Staremu očetu so med mučenjem pokazali pismo, s katerim je sosed Gestapu izdal, da podpira polbrata Franca. Ženske in otroke so nastanili v Okoliško deško šolo.

Kasneje so ločili od mater še otroke pod pretvezo, da se bodo udobneje vozile in da se jim bo tam, kamor gredo, lepo godilo. V zaprtih in močno zastraženih vagonih so ločeno odpeljali moške in ženske v taborišče Auschwitz. Oba Matjeva Podvinška sta se iz taborišča vrnila živa, vendar telesno in duševno pohabljena, ženski sta v Auschwitzu umrli. Mati Zofija, rojena 12. 5. 1918 v Zavodnju, je po šestih mesecih trpljenja umrla v plinski celici. Stara je bila 25 let.

Podvinšek Marija, 1888, Gaberke,
Šoštanj
Podvinšek Matjeva, 1913, Šoštanj,
Gaberke
Podvišek Franca Zofija, 1918,
Ravne

Poročna fotografija starega
očeta Matjeva Podvinška in
stare matere Zofije

Vir: Osebni arhiv Matjeva Podvinška.

Ločitev otrok od mater

Vir: Terčak, 1973, str. 80.

Zofija Podvinšek,
umrla v Auschwitzu

Vir: Osebni arhiv Matjeva Podvinška.

Člani družine Podvinšek,
odvedeni v taborišče
Auschwitz. Na seznamu
manjka praded Matjeva
Podvinšek (1), rojen 1872,
verjetno zato, ker so pri popisu
enega zaradi istega imena
spregledali.

Vir: Žugič in Milič, 1989, str. 286.

Hčerka Cecilija, ki so jo klicali Cilka, in sin Matevž sta bila iz Celja v otroško taborišče Frohnleiten odpeljana šele naslednji dan. Za bratca je tam, dokler ju niso ločili, skrbela Cilka. Ker ni ustrezala merilom rasnega ocenjevanja, ni bila primerna za posvojitev. Do konca vojne je ostala v taborišču Saldenburg. Dojenčka Matevža so transportirali v München, nato pa v Lebensbornov dom v Kohren-Sahlis.

Matevža sta leta 1943 k sebi vzela nemški uradnik Otto Uebe, član nacistične stranke, in njegova žena, režiserka v gledališču. Otto Uebe je prišel v Kohren-Sahlis, da bi posvojil otroka. O tem si je že prej dopisoval z Emilie Edelmann, ki je v zavetišču popisovala zdravstveno stanje otrok. Tam so mu pokazali šest dečkov in dve deklici.

Cilka Podvinšek

Vir: Osebni arhiv Matevža Podvinška.

50

Handwritten: Lebensborn

LEBENSBOHN INN'S R. OBE "KOHREN-SALIS" KOHREN-SALIS
Camp "Werdnfeld" Kra. Parsberg.

1. AEMANN	Johann	born 24.4.1941
2. GUTSCHNACH	Wibbelm	" 29.3.1942
3. MATKO	Erika	" 11.11.1941
4. FETEMTSCHNIK	Johann	" 1.1.1941
5. PODWINSCHKE	Mathias	" 23.9.1941
6. FETUSCHNIK	Christine	" 6.2.1942
7. FUSCHNIK	Mudolf	" 6.10.1941
8. SAGOSCHEN	Franz	" 1.5.1942
9. SAGOSCHEN	Josefina	" 16.12.1941
10. SOPKO	Maria	" 17.6.1942
11. SUPPE	Anna	" 11.6.1941
12. JAMESCHITSCH	Martin	born 9.8.1941
13. KUMLANZ	Gottfried	born 14.2.1942
14. LUBEI	Erna	" 25.8.1941
15. PODANSCHKE	Gertrud	" 7.3.1942
16. PRISCHKOWITZ	Franz	" 9.5.1942
17. SURA	Franziska	" 28.10.1941
18. TEGSCHKE	Franz	" 17.10.1941
19.		

Transport from Regensburg

19. GRATSCHLER	Johann	born 29.5.1942.
20. FLUDERNIK	Maks	" 9.6.1942.
21. AEMANN	Ella	" 28.6.1942.
22. STEDLORNIK	Franz	" 24.4.1942.
23. BRUNGSCHKE	Valentin	" 30.1.1942.
24. SCHRAMMUT	Monika	" 18.7.1942.
25.		

Transport from Heudsburg

25. TREUER	Maria	born 6.8.1936.
26. TREUER	Stefan	" 24.11.1938.
27. TREUER	Katharina	" 25.8.1941.

Transport from Camp Heustift Kra. Vilsbiburg.

28. BACH	Vinzenz	born 2.7.1942.
29. BERLEKE	Johanna	" 1942.
30. SLODENIAK	Theresia	" 14.10.1941.
31. SLODENIAK	Stanislaus	" 21.10.1942.
32.		

Transport from Lebensborn Home R.A.D. POLSKA

33. PAC-KOWSKA	Hedwig	born 24.12.1937
34. KOWALSKI	Josef	" 1.5.1939
35. JORDANSKI	Wolfgang	" 10.9.1938
36. LITAU	Konrad	" 21.9.1936
37. KOSATOWSKI	Aleksander	" 17.10.1940
38. KAPISZ	Roman	" 20.1.1938
39. BUSZYNOWSKI	Therese	" 25.5.1938
40. CHARNOWICKI	Leon	" 28.4.1937
41. GRACZYK	Roman	" 4.4.1937
	Therese	" 8.5.1938

Transport from Haus Werdnfeld in Regensburg. Oct. 1941

42. GHOY	Franziska	" 28.10.1941.
43. SCHWAMUT	Monika	" 11.7.1942.
44. Fantschitsch	Karl	" 30.11.1941
45. Katschitsch	Berta	" 5.11.1941.
46. Trsek	Franz	" 17.10.1941
47. AEMANN	Ella	" 25.8.1941
48. Sobnikar	Erika	" 14.6.1942
49. Fritschowits	Franz	" 9.5.1942.

Handwritten: 24. 22 Kinder (1, 3, 5, 6, 7, 9, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50)

Handwritten: 24. 22 Kinder (1, 3, 5, 6, 7, 9, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50)

Seznam otrok, odpeljanih v domove Lebensborna v Kohren-Sahlisu. Matevž Podvinšek je vpisan pod številko 5. Matevžu Podvinšku (4) je dokument posredovala raziskovalka Nataša Konc Lorenzutti.

Vir: Osebni arhiv Matevža Podvinška.

Vsi naj bi bili s Poljske. Ena izmed njiju je imela še žive starše, zato je izbral deklico Thereso, vendar je še ni vzel domov, ker se je hotel najprej pogovoriti z ženo. Kmalu so mu iz Lebensborna sporočili, da je deklico vzela druga družina. Čez nekaj časa so mu sporočili, da sta v Kohren-Sahlisu na razpolago deček in deklica, mlajša od dveh let. Z ženo sta se v zavetišče odpravila 7. 6. 1943. Izbrala sta dečka, saj bi ravno tisti dan njun sin, ki je padel na ruski fronti, praznoval rojstni dan. Deček naj bi bil sicer sirota iz Srbije, Hrvaške ali Slovenije, vendar po poreklu Nemec, kar je verjel, saj je ustrezal merilom arijske rase. Krušni starši so ga preimenovali v Wolfganga. Ime je dobil po njenem pokojnem sinu. V svojem zadnjem pismu materi in očetu je ta namreč izrazil željo, da če se ne vrne, naj v spomin nanj posvojita dečka, ki bo nosil njegovo ime. Pri Uebejevih je nato Matevž kot Wolfgang živel do leta 1947.

Prvi je bil leta 1944, že pred osvoboditvijo taborišča januarja 1945, izpuščen ded, Matevž Podvinšek (2). Matevž Podvinšek (4) ne ve, zakaj. Terčak (1972) pa razlaga, da je takrat nacizem začel izgubljati moč, in ker je bilo treba po odločitvi nacističnega častnika Adolfa Eichmanna v Auschwitzu narediti prostor za uničenje Judov, so začeli zapornike iz taborišča smrti predstavljati v milejša taborišča. Bili pa so tudi redki primeri, da so zapornike na utemeljeno prošnjo sorodnika, ki je bil ali vojak ali je živel v rajhu, izpustili pod pogojem, da se ne bo vrnil v domovino, ampak bo živel v rajhu pri sorodnikih.

Tako je Matevž Podvinšek (2) ostal v Celovcu pri svojih sestrah Geli in Veri, da si je opomogel, saj so v taborišču na njem delali poizkuse, zaradi katerih je bila ena stran telesa trajno poškodovana. V Celovcu je spoznal svojo drugo ženo, Štefanijo, ki mu je pomagala pri okrevanju. Praded Matevž Podvinšek (1) se je iz Auschwitza vrnil, ko je bilo taborišče osvobojeno. Iz otroškega taborišča se je leta 1945 vrnila tudi Cilka in ostala z očetom pri teti Veri. O tem, kaj je tam doživela, ni nikoli govorila. S sestro Cilko se je Matevž (3) ponovno srečal, ko je bil star 18 let.

Oče Matevž je takoj po vrnitvi domov začel iskati svojega sina Matevža. Pri njegovih prizadevanjih za vrnitev sina sta mu pomagali sestra in njuna moža, ki sta v Celovcu zasedala vplivni delovni mesti. Najverjetneje sta onadva pripomogla tudi k temu, da je bil praded Matevž izpuščen iz Auschwitza, še preden je bil ta januarja

Matevž Podvinšek kot
Wolfgang Uebe
Vir: Osebni arhiv Matevža Podvinška.

Stari oče Matevž Podvinšek (2)
s sestro Vero v Celovcu
Vir: Osebni arhiv Matevža Podvinška.

Poročna fotografija Matevža Podvinška (2) in druge žene Štefanije

Vir: Osebni arhiv Matevža Podvinška.

leta 1945 osvobojen. Matevža (3) je našla organizacija za sledenje, ki je delovala pod okriljem Rdečega križa. Star je bil 7 let. Pravi oče se je moral zelo potruditi, da je Matevža dobil nazaj, saj sta ga zakonca Uebe hotela obdržati. Obvestilo Lebensborna, da je oče otroka, ki živi pri njiju, še živ in da sina zahteva nazaj, sta dobila leta 1944. Tudi občinska uprava ju je obvestila, da Uprava Združenih narodov za pomoč in obnovo (United Nations Relief and Rehabilitation Administration oz. UNNRA) po naročilu pravega očeta poizveduje po otroku. Krušni oče Otto Uebe je pisal očetu pismo, v katerem je pojasnjeval, da je dlje časa skrbel za Matevža kot on in da ima večjo pravico do njega. Odgovor, ki ga je po navodilu pravega očeta spisal mož ene izmed sester, živčih v Celovcu, gospod Fahrenberger, je prišel šele čez nekaj mesecev. Sledila so zaslišanja v Nürnbergu in tam je bilo odločeno, da se mora Matevž (3) vrniti k biološkemu očetu.

Zakoncema Uebe ni preostalo drugega, kot da sta dečka, na katerega sta se zelo navezala, vrnila njegovemu pravemu očetu. V zavedanju izgube in bolečini, ki sta jo pri tem doživljala, sta predlagala, da bi obdržali stike, vendar ju je stari oče zavrnil. Ko je krušni oče Otto Uebe umrl, je Matevž dobil obvestilo o njegovi smrti, vendar na pogreb ni šel.

Cilka z očetom

Vir: Osebni arhiv Matevža Podvinška.

Matevž (3) spet doma

Vir: Osebni arhiv Matevža Podvinška.

V začetku decembra 1947 je Matevž (3) s preostalimi najdenimi otroki z vlakom prispel na Jesenice. Za otroke so med vožnjo skrbele predstavnice Rdečega križa. Na postaji ga je pričakala nova krušna mati Štefaniya. Tako je spoznal svojo tretjo mater. Ob vrnitvi v Gaberke je bilo Matevžu hudo in tuje. Za vso bolečino v malem srcu skoraj ni bilo več prostora. Okolica, v katero se je vrnil, zanj ni imela pravega razumevanja. Težko mu je bilo tudi, ker ni znal slovenskega jezika. O svojem otroštvu ni rad govoril. Želel pa si je, da bi kdaj obiskal svoje nemške starše. Nekoč se mu je želja skoraj uresničila. Z ženo in sestro Cilko naj bi odpotovali v Essen na obisk k nemški materi, vendar je Cilka potovanje tik pred zdajci odpovedala. Njun oče je v življenju namreč doživel že preveč hudega in bi obisk, ki so ga nameravali izvesti skrivaj, imel za izdajstvo. Kmalu po odpovedanem obisku so dobili obvestilo, da je gospa Uebe umrla. Matevževo srce je bilo ponovno zlomljeno. Njegova žena Ljudmila je povedala, da je še dolga leta hodil jokati na hrib, ker je tako pogrešal svoje nemške starše. Čas je zacelil mnogo ran, vseh pa ni mogel. Ljubezni pravih staršev, ki sta mu bila odvzeta v najnežnejših otroških letih, mu nihče ni mogel vrniti. Vse življenje je imel le eno željo: da se nobenemu otroku na svetu nikdar ne bi zgodila taka usoda, kot je bila njegova. Na žalost se mu želja ni izpolnila.²

Poročna fotografija zakoncev Podvinšek, Matevža (3) in Ljudmile
Vir: Osebni arhiv Matevža Podvinška.

Četrty Matevž Podvinšek, učitelj na ŠSGO, pripoveduje, da posledic travm, ki jih je oče doživel v otroštvu, doma niso čutili. Živeli so popolnoma normalno življenje. Spomni pa se, da je starega očeta in očeta večkrat spremljal na srečanja ukradenih otrok in srečanja internirancev Auschwitza, na katerih pa se skoraj nikoli ni govorilo o grozotah, ki so jih preživeli, ampak le o pozitivnih vrednotah življenja.

SKLEP

O ukradenem otroku govori tudi Ingoličeva povest *Deček z dvema imenoma*, ki danes med otroki in mladino zagotovo ni več znana, pa bi morala biti. Govori o

2 Sprevržena vera, da je nekdo zaradi porekla ali statusa vreden več (ali manj) kot drugi, obstaja še danes. Otroke še vedno jemljejo staršem in jih razseljujejo.

- V času Francove diktature so v Španiji ukradli na desettisoče otrok družinam, ki so bile kritične do režima. Ta praksa se je nadaljevala celo po Francovi smrti vse do leta 1987.
- Od leta 1910 do 1970 so okoli 100.000 aborignskih otrok, večinoma mešanega porekla, na podlagi zvezne zakonodaje odvzeli staršem in jih dali v posvojitev oziroma rejo belim staršem ali jih nameslili v institucijah. Zakonodaja je temeljila na sklepu iz leta 1910, da so Aborigini pogubljena rasa, ki jo čaka izumrtje, in da je za njihove otroke bolje, če jih integrirajo v belo družbo. Avstralska vlada se je za pretekle dejanja opravičila leta 2008.
- Med letom 1945 in prvo polovico 80-ih let 20. stoletja so v Kanadi pod okriljem Cerkve v kanadsko družbo in kulturo asimilirali več kot 150.000 staroselskih, torej indijanskih otrok, tako da so jih odvzeli staršem, jih zlorabljali, pretepali, če so govorili v svojem jeziku, na njih preizkušali zdravila. Leta 2008 so se Kanadčani in papež Frančišek v imenu Rimskokatoliške cerkve opravičili za dejanja.
- Konec 70-ih in 80-ih let 20. stoletja so v Jugoslaviji novopečenim materam v bolnicah kradli otroke, češ da so hudo bolni in da so jih na zdravljenje odpeljali v drugo bolnišnico. Čez čas je bilo staršem sporočeno, da je otrok umrl. Straši trupla otroka niso nikoli videli. Da je nekaj narobe, se je začelo kazati 18 let po rojstvu, ko so na naslov staršev začela prihajati pisma, v katerih so otroke pozivali, naj se vpišejo v seznam volivcev. Nekateri otroci so bili najdeni v Švici, na Švedskem, v Nemčiji, Angliji, Luksemburgu in drugih državah.
- Leta 2018 so z odlokom predsednika Donalda Trumpa v enem mesecu ločili 2342 otrok in mater, migrantov mehiškega porekla.
- Aprila 2024 so v Ukrajini ocenili, da je bilo od začetka ruske invazije februarja 2022 z zasedenih območij v Rusijo deportiranih najmanj 20.000 ukrajinskih otrok. V domovino se jih je, kot so sporočili iz Kijeva, vrnilo okoli 400.

Oče Matevž s sinovoma
Matevžem in Jožetom
Vir: Osebni arhiv Matevža Podvinška.

dečku Kurtu Grothu, ki pri 11-ih letih spozna, da je v resnici Janko Slapnik. Povest je nastala po resnični zgodbi najbolj znanega ukradenega otroka Šoštanjčana Ivana Pirečnika, enega izmed okoli 650 jokajočih in prestrašenih otrok, ki jih je nacistična oblast v Celju iztrgala iz naročij mater, da bi jih prevzgojili v predstavnike nemške skupnosti. K pravi materi Pavli se je vrnil leta 1952.

Leta 1955 se je ob izidu knjige *Deček z dvema imenoma* med domačini govorilo, da je v njej prikazana usoda Matevža Podvinška (3). Popolnoma vseeno je, ali je Ingolič v povesti pisal o usodi Ivana Pirečnika ali Matevža Podvinška. Njuna zgodba in zgodba vseh drugih ukradenih otrok je tragična, celo dvojno tragična. Staršev niso izgubili le enkrat, ampak dvakrat. In kot je zapisala novinarka Špela Kuralt (2014): »Bili so iztrgani, ukradeni, najdeni in razdvojeni.«

Prek pripovedi učitelja Matevža Podvinška dijaki spoznajo, kaj so morali ljudje iz njihove bližnje okolice pretrpeti pred dobrimi 80-imi leti, ker so bili Slovenci. Dojamejo tudi, da se zgodovina ponavlja in da iz nje se nismo ničesar naučili. Danes vojni ne potekata le v Ukrajini in Gazi. Po različnih podatkih je v svetu več kot 120 vojn oz. oboroženih konfliktov! Največje žrtve vojn pa so najranljivejši, tisti, ki niso ničesar krivi. Otroci.

VIRI IN LITERATURA

Viri

Osební arhiv: Matevž Podvinšek, rojen 21. 9. 1941, Gaberke (zapisi *Spomini iz otroških let*, last sina Matevža Podvinška).

Pričevalec: Matevž Podvinšek, rojen 6. 3. 1964, Gaberke (pogovori januar 2022, december 2024 in januar 2025).

Fotografije, pri katerih vir ni naveden, so last Matevža Podvinška (4).

Literatura

Konc Lorenzutti, N. (2023). *Senca brez človeka*. Slovenska matica.

Terčak, S. (1973). *Ukradeni otroci*. Zavod Borec.

Von Oelhafen, I., in Tate, T. (2016). *Hitlerjevi pozabljeni otroci, Moje življenje v Lebensbornu*. Modrijan.

Žugič, T., in Milič, M. (1989). *Jugosloveni u koncentracionom logoru Aušvic 1941–1945*. Institut za savremenu istoriju.

Spletni viri

A. P. J. (8. 10. 2018). *Primer ukradeni otroci: španski ginekolog kriv, ne pa tudi kaznovan*. <https://www.rtvsl.si/svet/evropa/primer-ukradeni-otroci-spanski-ginekolog-kriv-ne-pa-tudi-kaznovan/468207>

Hajdinjak, M. (23. 4. 2024). *Posnet je bil film o žrtvah rasnega eksperimenta Lebensborn. Zgodbo poznajo redki*. <https://vestnik.svet24.si/clanek/aktualno/posnet-je-bil-film-o-zrtvah-rasnega-eksperimenta-lebensborn-zgodbo-poznajo-redki-1275814>

Intihar, A. (25. 5. 2024). *Sprevržena vera, da je nekdo zaradi rase vreden več kot drugi, obstaja še danes*. <https://www.delo.si/sobotna-priloga/sprevrzena-vera-da-je-nekdo-zaradi-rase-vreden-vec-kot-drugi-obstaja-se-danes>

Kat (10. 9. 2021). *Boleča zgodba o ukradenih otrocih, otrocih brez naročja*. <https://www.noviglas.eu/boleca-zgodba-o-ukradenih-otrocih-otrocih-brez-narocja/>

Kuralt, Š. (13. 11. 2014). *Dve materi, dve domovini pa en sam deček*. <https://old.delo.si/novice/slovenija/dve-materi-dve-domovini-pa-en-sam-decek.html>

Mager, I. (8. 1. 2015). *Zadnja bitka Pohorskega bataljona*. <https://www.dnevnik.si/nedeljski/prosti-cas/magazin/zadnja-bitka-pohorskega-bataljona-2706869/>

Sajovic, K. (10. 10. 2020). *Smrt Joyce Echaquan izpostavila kanadski rasizem do staroselcev*. <https://www.rtvsl.si/svet/s-in-j-amerika/smr-joyce-echaquan-izpostavila-kanadski-rasizem-do-staroselcev/537998>

STA (12. 2. 2008). *Opravičilo za ukradene otroke*. <https://www.24ur.com/novice/svet/opracilo-za-ukradene-otroke.html>

Tolič, S. (19. 1. 2016). *Lebensborn*. <http://zgodovina.si/lebensborn-2/>

U. Z., in V. Š. (18. 6. 2018). *Javnost zgrožena ob prizorih otrok v kletkah, Trump za to krivi demokrate*. <https://www.24ur.com/novice/svet/melania-trump-se-je-zavzela-za-otroke-na-meji-tega-ne-morem-gledati.html>

Vorkapič, M. (19. 6. 2018). *Kradli slovenske otroke in jih prodajali na Zahod?* <https://svet24.si/clanek/novice/slovenija/Sb27903234267/kako-so-pri-nas-kradli-otroke-in-jih-nato-prodajali-na-zahod>

Zgodovina Slovenije. Žrtve II. svetovne vojne. Sistory.si/ww2/FFFC3113-D564-4A86-ACBA-7241CF8E68B1